

MAART

DNB Magazine nr. 1, 2013

DNB MAGAZINE

De export
van Nederland



In dit nummer...



10/ Export als reddingsvlot van onze economie

Nederland is als open economie sterk afhankelijk van internationale handel. Nu de binnenlandse bestedingen en investeringen achterblijven is de export meer dan ooit de kurk waar onze economie op drijft.



16/ Goed nieuws uit de VS

In de VS begon de economische malaise ruim vijf jaar geleden met de subprime crisis. De ineengestorte huizenmarkt lijkt uit het dal te kruipen en er zijn meer aanwijzingen dat economie zich herstelt.

ARTIKELEN



08/ 'Wij moeten ons nog meer inspannen om ons beleid in klare taal uit te leggen', stelt DNB-president Klaas Knot in zijn speech bij de uitreiking van de Machiavelliprijs.

RUBRIEKEN

04/ Banktueel

06/ De wereld in cijfers:

Record aantal toeristen in Nederland /

Export naar BRIC-landen

20/ Eurolanden: Portugal

22/ Kunstpodium: Erik van Lieshout

24/ In Beeld

The Life of Pi

Het zwaartepunt van de mondiale groeidynamiek verschuift steeds meer naar de opkomende markten. Willen de eurolanden in de internationale arena een graantje kunnen blijven meepikken, dan moeten ze hun exportpakket daarop afstemmen. Want alles wijst erop dat ook in de komende jaren de emerging markets sneller blijven groeien dan de ontwikkelde landen. Zaak is dus dat het oude Europa handig inspeelt op de rijzende vraag vanuit de rijzende landen.

Goed boeren op dit moment vooral de Europese landen die zich specialiseren in middelhoog technologische producten, als motors, machines en werktuigen, kortom de goederen waarnaar veel vraag is vanuit de zich sterk industrialiserende emerging markets. Duitsland bijvoorbeeld, met haar sterke positie in dergelijke producten, weet daarvan prima te profiteren. Maar Griekenland, Portugal en Spanje exporteren veelal de relatief minder hoogtechnologische producten, en dat zijn nou net de spullen waar de BRIC-landen niet op zitten te wachten want die maken ze zelf al. Voor Nederland en Ierland ligt het net weer anders. Wij exporteren relatief veel hoogtechnologische producten. Dat komt heel goed uit want naar verwachting neemt juist de consumptie daarvan sterk toe naarmate de opkomende landen verder groeien. Maar deze landen zijn zelf ook bezig hun productie technologisch op te waarderen. Nederland moet daarom blijven investeren in onderzoek en ontwikkeling. Want met producten die *top of the bill* zijn, kunnen we niet alleen prestigieuze Oscar's binnenhalen, zoals voor de de visual effects van de film *The Life of Pi* – het verzekert ons ook van een afzetmarkt in landen waar consumenten vol vertrouwen hun toekomst tegemoet zien en graag geld uitgeven aan de nieuwste gadgets en de klassieke paradepaardjes van het oude Europese continent.

De redactie

Wat je echt wilt weten

Nationalisatie SNS REAAL

SNS REAAL is op vrijdag 1 februari genationaliseerd door de minister van Financiën in overeenstemming met de minister-president en in nauw overleg met DNB. Het spaargeld van klanten is hiermee veilig gesteld en de dienstver-



lening van SNS REAAL gewaarborgd. Met de ingreep zijn grote problemen voor de financiële stabiliteit en de economie voorkomen. Op maandag 25 februari heeft de Raad van State de onteigening goedgekeurd. Op 8 maart heeft een openbare hoorzitting van de vaste commissie voor Financiën over de nationalisatie van SNS REAAL plaatsgevonden. Namens DNB heeft Jan Sijbrand, directeur toezicht, hieraan deelgenomen. In opdracht van het ministerie van Financiën en de Raad van Commissarissen van DNB zal een evaluatiecommissie de nationalisatie onderzoeken. •

Bijna 30.000 valse biljetten gespot

In Nederland zijn 29.300 valse biljetten onderschept en geregistreerd in 2012. Dat is een lichte daling ten opzichte van een jaar daarvoor toen er nog 29.700 valse biljetten waren gespot. Wereldwijd zijn 531.000 valse biljetten ontdekt in 2012: dat waren er 606.000 in 2011 en 751.000 in 2010. Een half miljoen, dat klinkt gigantisch veel. Maar dat valt alleszins mee, als je het afzet tegen het totale aantal bankbiljetten dat in omloop is: gemiddeld 14,9 miljard biljetten in de tweede helft van

2012. Bijna alle (97,5%) vervalsingen zijn gespot in het eurogebied. De biljetten van 20 euro en 50 euro worden het vaakst vervalst. Wil je valse biljetten herkennen? Een handige Eurobiljet-app laat je in vier stappen zien hoe je eurobiljetten kan controleren op echtheid. Het virtuele biljet van de app werkt net als een echt biljet. Zo is de verhoogde inkt ook echt te voelen en wanneer je je telefoon tegen het licht houdt, zie je wat er gebeurt met het watermerk. •



Thema's DNB Toezicht 2013

DNB let ook dit jaar in haar toezicht extra op het vergroten van de weerbaarheid van de financiële sector en toekomstbestendige bedrijfsmodellen. Andere speerpunten zijn risicobeheer, bestuur en cultuur, en de kwaliteit van

toezichtrapportages. DNB verwacht van de onder toezicht staande instellingen dat zij aan de slag gaan met deze aandachtsgebieden. Meer informatie? Download de brochure 'Thema's DNB Toezicht 2013' op www.dnb.nl. •

Nieuw vijfje



Een nieuw vijf eurobiljet presenteerde ECB-president Mario Draghi begin januari. Het is de eerste in een serie: uiteindelijk krijgen alle eurobiljetten een opfrisbeurt. Dat gaat in oplopende volgorde. De nieuwe vijfjes komen vanaf mei op de markt. Het oude vijfje blijft

voorlopig in gebruik en zal geleidelijk uit de circulatie verdwijnen. Op het nieuwe briefje is de Griekse mythologische figuur Europa te zien. De echtheidskenmerken zijn verbeterd: toegevoegd zijn een portretwatermerk, een portrethologram en het smaragdgroene cijfer vijf. •

Miljoenen mensen krijgen minder pensioen



In totaal moeten 68 pensioenfondsen dit jaar korten op de pensioenen. Deze kortingen raken in totaal circa 2,0 miljoen actieve deelnemers, 1,1 miljoen gepensioneerden en 2,5 miljoen zogenoemde slapers. De kortingen lopen uiteen van 0,5% tot 7%; gemiddeld is de korting 1,9%. Het is voor het eerst in de geschiedenis dat zoveel gepensioneerden en werknemers met een verlaging van hun pensioen (opbouw) te maken krijgen. De korting op de pensioenen is noodzakelijk om eind 2013 voldoende hersteld te zijn, oftewel de dekkingsgraad te verbeteren tot minstens 105%. Eerder leek het er nog op dat 103 fondsen de pensioenen moesten

verlagen. De verwachte korting was toen ook iets hoger. Inmiddels is de gemiddelde dekkingsgraad van de fondsen wat verbeterd: van 98,2% eind 2011 naar 102% eind 2012. Daarbij moeten 37 pensioenfondsen ook een voorwaardelijke korting aankondigen per 1 april 2014. Het betreft dan 1,3 miljoen actieve deelnemers, 0,7 miljoen gepensioneerden en 1,1 miljoen slapers. De gemiddelde korting voor deze fondsen bedraagt 1,7%. Deze voor te nemen kortingen zijn nog niet definitief omdat ze mede afhankelijk zijn van de dekkingsgraad van pensioenfondsen per ultimo 2013. Een overzicht van de fondsen vindt u op www.pensioenfederatie.nl. •

Record aantal toeristen in NL



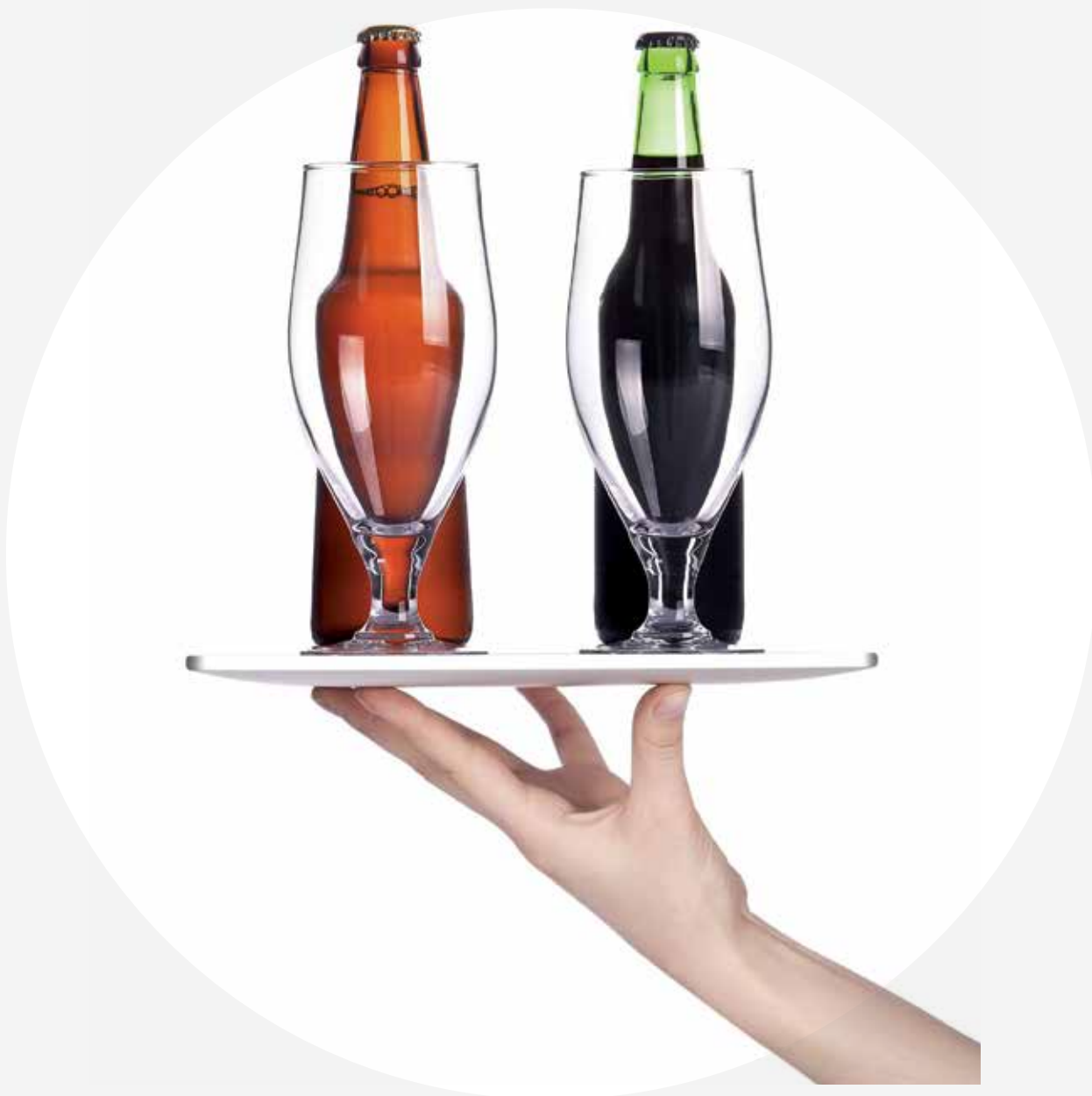
Nederland ontving een record aantal toeristen in 2012. Maar liefst 11,7 miljoen vakantiegangers spendeerden hier zo'n 4,75 miljard euro en daarmee is het toerisme een belangrijke sector voor de Nederlandse economie. Het toerisme bereikt weer het niveau van voor de crisis,

maar toeristen komen nu vaker uit Azië in plaats van Zuid-Europa. In Azië ontstaat dankzij de economische groei een reislustige middenklasse terwijl men in landen als Spanje en Portugal de broekriem flink moet aanhalen. De grootste groep toeristen in ons land komt sinds

jaar en dag uit Duitsland. In 2012 brachten meer dan drie miljoen oosterburen een bezoek aan ons land. Naar verwachting zullen in 2013 meer dan twaalf miljoen toeristen ons land bezoeken. •

Bron: Nederlands Bureau voor Toerisme & Congressen

Populaire bijbanen



Winkelbediende, vakkenvuller en bediening in de horeca zijn de populairste bijbanen van jongeren die onderwijs volgen. Mannelijke scholieren of studenten gaan vooral aan de slag als vakkenvuller of winkelbediende, terwijl de meeste meiden geld verdienen met een bijbaan

als winkelbediende (ruim 80.000 bijbanen). Serveerster en kassamedewerkster staan op de tweede en derde plaats, met beide ruim 50.000 bijbanen.

Ruim de helft (57%) van alle onderwijsvolgende jongeren heeft betaald werk voor één uur of meer per week:

dat zijn bij elkaar 871.000 jongeren. Van hen hebben bijna zes op de tien, zo'n 495.000 jongeren, een bijbaan van minder dan twaalf uur per week. •

Bron: CBS

Machiavellilezing van Klaas Knot

‘Wij moeten ons nog meer inspannen om ons beleid in klare taal uit te leggen.’ Dat is de overtuiging van DNB-president Klaas Knot.

DNB-president Klaas Knot spreekte bij de uitreiking van de Machiavelliprijs op 12 februari. Hierbij een impressie van zijn betoog.

Het publieke debat in Nederland is verscherpt in de afgelopen jaren. Met de kredietcrisis en schulden crisis heeft het vertrouwen in de financiële sector een zware deuk opgelopen. Het maatschappelijk vertrouwen in DNB daalde in vijf jaar tijd van 91% (2006) naar 66%, zo blijkt uit een enquête van 2011. Dat stelt ook de Nederlandsche Bank voor de lastige vraag hoe om te gaan met het aangeslagen vertrouwen?

Vandaag de dag komt geen enkele publieke instelling meer weg met paternalistische doodoeners als “Gaaf u maar rustig slapen, wij doen wat goed voor u is.” Ook DNB moet helder uitleggen wat zij doet, hóe en waaróm. Maar daar doet zich een dilemma voor: want het streven naar meer transparantie staat haaks op onze geheimhoudingsplicht.

Geheimhoudingsplicht

Als een bank in problemen verkeert, dan moet de toezichthouder het publiek daarover vooraf informeren, zo stelt zo’n 80% van de ondervraagden uit ons onderzoek. Echter, openbaarmaking van problemen bij een bank kan een escalatie teweegbrengen. Bovendien moeten de instellingen de zekerheid hebben dat concurrentiegevoelige informatie bij DNB in goede handen is. En om goed toezicht te houden, is goede informatie nodig. Dat gezegd hebbend, ervaart DNB de geheimhoudingsplicht in sommige gevallen als knellend en is meer dan vroeger geneigd om bij gereede twijfel het voordeel bij transparantie te leggen. Zo is DNB vorig jaar, mede naar aanleiding van een

aanbeveling van de commissie-De Wit, een project gestart om te bezien hoe de toezichthouder publiekelijk meer inzicht kan bieden in de gezondheid van financiële instellingen.

Monetair beleid

Ook over het monetaire beleid moeten wij ons vaker richten tot het publiek. Uit onderzoek (2010) blijkt dat het publiek een beperkt beeld heeft van de doelstellingen van het monetaire beleid van de ECB. Dat heeft soms met interesse, soms met het kennisniveau te maken. Een ruime meerderheid van de ondervraagde burgers is bekend met het feit dat prijsstabiliteit de belangrijkste doelstelling van de ECB is. Maar men veronderstelt dat de ECB voor elke lidstaat een afzonderlijke inflatiedoelstelling heeft geformuleerd, terwijl de werkelijkheid is dat de ECB één doelstelling voor het hele eurogebied vaststelt en daar haar monetaire beleid ook op afstemt. Kortom, centrale bankiers moeten zich nog meer inspannen om het beleid en de betekenis daarvan voor de burger in het eurogebied in klare taal uit te leggen.

Macht

Voor Machiavelli is het macht om de macht en heiligt dat doel vervolgens alle middelen. Maar voor DNB gaat het om bewuste inzet van middelen omwille van een maatschappelijk doel. Toezicht en monetair beleid zijn middelen om de monetaire en financiële stabiliteit te bewaken, te vergroten of te herstellen, en daarmee het fundament te leggen voor duurzame economische groei. Daar is het DNB uiteindelijk om te doen. •

De volledige tekst van de Machiavelli-lezing staat op dnb.nl.



NICCOLÒ MACCHIAVELLI



Export als reddingsvlot van onze economie

Nederland is een van de meest open economieën ter wereld. Als het goed gaat met de wereldhandel, gaat de economie crescendo en vice versa.

door Simon de Wilde

De wereldhandel trekt langzaam aan en in 2013 komt de groei volgens het Internationaal Monetair Fonds (IMF) uit op 3,8%. Dat is goed nieuws voor de open Nederlandse economie die voor een flink deel afhankelijk is van de export. 'De vuistregel die economen hanteren is dat als de wereldhandel met 1% groeit, de Nederlandse economie met ongeveer 0,25% groeit,' legt Johan Verbruggen, macro-econoom bij de Nederlandsche Bank, uit. Nederland is van oudsher een handelsnatie en in sterke mate afhankelijk van de wereldwijde handel. Onze economie ademt als het ware met de wereldhandel mee. Als die bloeit, groeit onze welvaart, maar het tegenovergestelde gebeurt ook.

In de jaren voor de kredietcrisis (2007) bedroeg de groei van de wereldhandel jaarlijks gemiddeld 6 tot 7%. Kortom, de export is van levensgroot belang voor de Nederlandse economie, zeker nu de binnenlandse bestedingen achterblijven. 'De export is meer dan ooit de kurk waar de Nederlandse economie op drijft.' De kredietcrisis en de daaropvolgende Europese schulden crisis hebben een flinke knauw gegeven aan de wereldhandel en daarmee ook aan de Nederlandse economie. In 2009 kromp de Nederlandse economie met 3,7% terwijl de export van goederen 9,3% kromp. In het jaar daarop volgde een scherp herstel van de economie waarbij de export de drijvende kracht was. De jaren 2011-2012 lieten een middelmatige groei van de wereldhandel zien. DNB verwacht dat de wereldhandelsgroei de komende twee jaar geleidelijk aantrekt tot 5,6% in 2014.

In 2011 bedroeg de totale waarde van de export 500 miljard euro (waarvan 192 miljard euro wederuitvoer), terwijl die in 2009 uitkwam op 393 miljard euro (waarvan 147 miljard euro weder-

uitvoer). Nederland stond in dit jaar op de vijfde plek van exporterende landen wereldwijd.

Wederuitvoer

Een veelgehoorde uitspraak uit de mond van politici is dan ook dat de export goed is voor zo'n 80% van ons bruto binnenlands product (bbp). De export is inderdaad belangrijk, zo blijkt uit de cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), maar is dit wel zo belangrijk?

Het CBS becijferde recent dat de Nederlandse export voor ongeveer 29% bijdraagt aan ons bbp. Waar de politici wel gelijk in hebben is dat de totale waarde van de geëxporteerde goederen en diensten gelijk is aan 83% van ons bbp. Het verschil zit hem in het onderscheid tussen afzet en toegevoegde waarde. Om de toegevoegde waarde van de uitvoer te bepalen moet de benodigde invoer ervan af worden getrokken. Per definitie is de invoercomponent van de wederuitvoer bijzonder hoog, hoger dan bij de uitvoer van eigen makelij. 'Bij wederuitvoer gaat het bijvoorbeeld om computers die met onderdelen uit het buitenland in Nederland geassembleerd worden en vervolgens in Duitsland aan de man worden gebracht,' zegt Verbruggen. Het onderscheid tussen wederuitvoer en export is van belang omdat wederuitvoer veel minder waarde toevoegt aan de Nederlandse economie. In 2011 bestond bijna 50% van de goederenexport uit wederuitvoer. Elke euro wederuitvoer draagt voor 7,5 cent bij aan wat we in Nederland met elkaar verdienen, terwijl bij de binnenslands geproduceerde export van elke euro maar liefst 58,5 eurocent tot inkomen leidt.



‘Wederuitvoer vormt steeds groter deel van de totale Nederlandse uitvoer’

De wederuitvoer is in de loop van de tijd sterk toegenomen en vormt een steeds groter deel van de totale Nederlandse uitvoer. In 1980 was het aandeel wederuitvoer binnen de totale uitvoer nog maar 20%, in 2011 was dit dus al bijna de helft. Als je maar 7,5 eurocent op elke euro verdient lijkt dit een stuk minder dan de 58,5 eurocent bij elke euro binnenslands geproduceerde export, maar alle kleine beetjes bij elkaar opgeteld zorgen voor een dik belegde boterham. Bij uitvoer van diensten wordt op elke euro omzet maar liefst 75,5 eurocent verdiend. Dat Nederland internationaal gezien een prominente rol speelt in de wederuitvoer is te verklaren door een aantal factoren, zo schrijven het CBS en Centraal Planbureau (CPB) in een notitie: ‘Kenmerken van wederuitvoerbedrijven’. Nederland heeft een gunstige ligging aan de Noordzee en een goede bereikbaarheid van het achterland via verscheidene rivieren. Daarnaast is het een vlak land en omgeven door andere welvarende landen. Ten tweede heeft Nederland een uitstekende infrastructuur met de haven van Rotterdam en luchthaven Schiphol als belangrijke knooppunten. Verder kan Nederland bogen op eeuwen ervaring in complexe handelsstromen en logistiek en woont er hoogopgeleid personeel. Nederland heeft kortom een uitstekende concurrentiepositie als het gaat om export.’

Groei

De totstandkoming van de interne markt in 1993 en de uitbreiding van de Europese Unie (EU) leidden tot een grote groei van onze economie en de export. Het is dan ook niet verwonderlijk dat meeste (weder)uitvoer vanuit Nederland is bestemd voor andere lidstaten van de Europese landen. In 2011 ging driekwart (ongeveer 300 miljard euro) van de Nederlandse export naar

landen binnen de EU. Duitsland is nog altijd de grootste handelspartner, goed voor 24,2% van de export. Daarna volgen België (11,9 %), Frankrijk (8,9 %), Groot-Brittannië (7,9 %) en de Verenigde Staten (4,8 %).

Vooral door het vrije verkeer van goederen, diensten en personen is de internationale handel tussen de Europese landen enorm toegenomen. Tussen 1992 en 2010 vond een verdriedubbeling van de handel plaats en uit een studie van het CPB blijkt dat de interne markt de individuele burger een extra inkomen oplevert tussen de 1.500 en 2.200 euro. Het doen van zaken en het drijven van handel is daarmee een stuk eenvoudiger geworden en tegelijkertijd goedkoper. Een Nissan uit een fabriek in Japan wordt op een schip geladen en naar Rotterdam gevaren. Na het inklaren kan de auto zonder belemmeringen naar elk ander lidstaat binnen de EU vervoerd worden. Vroeger moest er bij elke grens gestopt worden en stonden er lange rijen met vrachtwagens bij de douane. Ook is het wisselkoersrisico binnen het eurogebied uitgebannen.

Afname

Maar door de economische crisis hebben overheden, bedrijven en consumenten in de eurolanden minder te besteden en importeren zij ook minder goederen uit Nederland. Het aandeel van de eurolanden in de totale export is in de afgelopen jaren dan ook afgenomen van bijna 62% in de eerste helft van 2004 tot 57% in de eerste helft van 2012. De export naar landen buiten het eurogebied liet daarentegen een flinke groei zien in dezelfde periode. Naar landen als China, Rusland, Turkije en Brazilië nam de export flink toe ondanks de crisis. Daarbij kun je de kanttekening plaatsen dat het absoluut gezien om kleine getallen gaat.



‘Muziek groeit als exportproduct’

Een voorbeeld van een land waar minder export heen gaat is Griekenland. Deze is in 2011 afgenomen tot 2,3 miljard euro. Al drie opeenvolgende jaren halen de Grieken minder spullen uit Nederland, waarbij vooral de invoer van machines en vervoersmateriaal fors is afgenomen.

Naar Duitsland exporteren we veel machines. In 2011 ging voor 22 miljard euro aan machines de grens over richting onze oosterburen. Dit was goed voor een kwart van de totale export. Ook kantoormachines en computers vinden hun weg. Daarnaast gaat er nog altijd veel kaas, zuivel, bloemen, groenten, fruit, planten en kleding de grens over.

De Duitsers daarentegen exporteren hun zelfgemaakte machines en auto's vooral naar de opkomende landen waar de economie nog wel groeit. Nederlandse bedrijven zijn voor de export voor een veel groter deel afhankelijk van de EU en daar gaat het nu juist minder goed. Verbruggen legt uit dat je niet zomaar een nieuwe exportmarkt kunt aanboren als bedrijf. Het leggen van contacten en het winnen van vertrouwen kost in sommige landen jaren. 'In het verleden heeft de Nederlandse economie sterk geprofiteerd van de export van goederen naar de EU en ik verwacht dat die goederenstroom in de toekomst wel weer gaat aantrekken.'

Muziek

Onze export bestaat voornamelijk uit machines en transport gerelateerde goederen (27,3%), chemicaliën (18,0%) en mineralen en brandstoffen (16,6%). Een veel minder grote, maar niet minder verrassende bijdrage aan de export vormt muziek. Al zeven jaar op rij groeit dit exportproduct, dat in 2011 uitkwam op meer dan 100 miljoen euro. Twee derde daarvan is afkom-

stig van dancemuziek. Artiesten als Tiësto, Armin van Buuren en Afrojack zijn met hun optredens buiten de landsgrenzen goed voor 76% van de export op muziekgebied.

Ook agrarische producten zoals snijbloemen, groente en fruit van Nederlandse bodem doen het nog altijd goed. Uit cijfers van LTO Nederland blijkt dat in 2012 voor in totaal 77,9 miljard euro aan dit soort producten zijn weg over de landsgrenzen vonden. Nederland is daarmee een van de grootste exporteurs van agrarische producten ter wereld. De kasgroenten uit het Westland nemen een groot deel voor hun rekening, maar ook wederuitvoer, via de transtportschijven Schiphol en de haven van Rotterdam, speelt een belangrijke rol.

Handelsreizen

Het ministerie van Economische Zaken, maar ook een partij als de Kamer van Koophandel, organiseert met enige regelmaat voor ondernemers en bedrijven handelsreizen naar verschillende landen. Dit past in het topsectorenbeleid van het ministerie en vergroot de kansen op export. Deze handelsmissies verschillen in omvang maar reiken tot alle uithoeken van de wereld. Zo ging in november de grootste Nederlandse handelsmissie ooit naar Brazilië. Ruim 170 Nederlandse bedrijven reisden samen met prins Willem-Alexander en prinses Máxima door de zesde economie ter wereld. Nederland importeert op dit moment veel meer uit Brazilië dan het exporteert en de handelsmissie moet ertoe leiden dat de uitvoer gaat stijgen. Minister Ploumen voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, die de missie leidde, heeft laten weten dat de regering voortaan elk jaar een handelsmissie naar Brazilië wil organiseren. •

Goed nieuws uit de VS

Langzaam maar zeker kruipt de VS uit het dal. De Amerikaanse economie lijkt het een stuk beter te doen dan de Europese.

Sinds het tweede kwartaal van 2009 zit de economie weer in de lift. Het pad omhoog is niet zonder hobbels. Terwijl in het derde kwartaal de economische productie in de VS nog toenam met 3,1%, was er in het laatste kwartaal een minieme afname van 0,1%. Ter verklaring van dit dipje wijzen analisten onder meer op de forse overheidsbezuinigingen – de defensie-uitgaven daalden met 22% – en de geringere toename van de bedrijfsvoorraden. Daar tegenover staan veel positieve geluiden.

Meer banen

Er komen elke maand weer nieuwe banen bij. In januari kwamen er 192.000 nieuwe banen bij, in december 185.000, en in de maanden daarvoor zo'n 155.000 per maand. Al met al klimt de VS langzaam maar zeker uit het diepe dal van de winter 2009/2010 toen de werkloosheid piekte op 10%. Op dit moment is de werkloosheid ongeveer 7,8% van de beroepsbevolking. Dat betekent dat nog altijd ruim twaalf miljoen Amerikanen werkloos zijn. De banengroei komt volledig voor rekening van het bedrijfsleven. Maar er moeten nog veel banen bijkomen om de werkloosheid terug te brengen tot onder de 5%, het niveau van voor de crisis. Daarbij steekt het eurogebied schril af. De werkloosheid neemt hier nog steeds toe en is inmiddels gestegen tot 11,8% van de beroepsbevolking. Over heel Europa zijn er 25,9 miljoen mensen zonder werk, waarvan 5,7 miljoen jongeren. Grote verschillen tekenen zich af tussen de verschillende landen. Griekenland en Spanje kampen met een werkloosheid van dik 26%. Daartegenover staan landen met een lage werkloosheid, als Oostenrijk (4,3%), Duitsland (5,3%) en Luxemburg (5,3%). Ook Nederland (7,5%) staat onderaan het lijstje, alhoewel de werkloosheid de laatste maanden flink oploopt.

Huizenprijzen stijgen

Op de huizenmarkt begon alle ellende dik vijf jaar geleden met de subprime crisis. In de VS klapte de huizenmarkt ineen: de prijzen daalden met gemiddeld 32% in vijf jaar tijd. Maar er lijkt sprake van een kentering. In 2012 zijn voor het eerst in zeven jaar meer nieuwbouwwoningen verkocht dan in het voorgaande jaar. De toename met bijna 20% ten opzichte van 2011 was de sterkste groei in één jaar tijd sinds 1983. Tegelijkertijd zijn de

huizenprijzen in oktober 2012 gestegen met 6,3% ten opzichte van een jaar eerder. Dat was de grootste jaarlijkse stijging van de huizenprijzen sinds zes jaar. Ander positief signaal is dat de investeringen op de huizenmarkt met 15% groeiden in het laatste kwartaal van 2012.

Alhoewel de verkoop in december weer terugviel, zijn analisten positief over de vooruitzichten voor de Amerikaanse huizenmarkt in 2013. Dit omdat het aanbod krap is en de vraag naar huizen toeneemt dankzij het herstel van de arbeidsmarkt.

Aan de andere kant is de gemiddelde Europese huizenprijs vrij stabiel gebleven in de eerste jaren na de crisis. Maar in het derde kwartaal van 2012 daalde die met bijna 2%: binnen het eurogebied was de daling met 2,5% nog iets hoger. Er zijn grote verschillen tussen landen. In landen als Nederland, Spanje en Ierland zijn de prijzen sterk gedaald. In het Verenigd Koninkrijk hebben de prijzen zich inmiddels hersteld, en in Duitsland lijkt de crisis weinig effect te hebben gehad op de huizenprijzen. Tegelijkertijd zagen Noorwegen en Estland hun huizenprijzen in het derde kwartaal met ongeveer 8,5% het sterkst stijgen van de Europese landen.

Meer bestedingen

Amerikaanse consumenten gaan weer meer geld uitgeven. Hun bestedingen groeiden met 2,2% in het laatste kwartaal, en waren ook in het voorgaande kwartaal gestegen met 1,6%. Ook bedrijven gaan meer investeren. De bedrijfsinvesteringen zijn met 9,7% toegenomen in het laatste kwartaal van 2012. Tegelijkertijd zijn ook de consumenten en ondernemers binnen het eurogebied gemiddeld iets minder pessimistisch, zo blijkt uit cijfers van Eurostat over de maand januari. Het vertrouwen van Nederlandse consumenten is in februari naar een historisch dieptepunt gedaald, volgens het CBS. Het consumentenvertrouwen daalde met 9 punten naar -44, het laagste niveau sinds de start van de seizoengecorrigeerde reeks in april 1986. Tegelijkertijd lijkt het vertrouwen van de Duitsers geen deuk te hebben opgelopen door de crisis. En de inwoners van de Scandinavische landen zien zelfs met toenemend vertrouwen de toekomst tegemoet. Maar grosso modo, verkeert de doorsnee Europeaan niet bepaald in feeststemming. •



Bankierseed verplicht voor financiële top

Beleidsbepalers in de financiële sector moeten voortaan de bankierseed afleggen. Dat bevordert het vertrouwensherstel.

Per 1 januari is de bankierseed verplicht gesteld. De naam is enigszins misleidend, want het zijn niet alleen bankiers maar ook beleidsbepalers van andere financiële instellingen die de eed moeten afleggen. Voortaan is het voor alle nieuw te benoemen beleidsbepalers verplicht om de eed af te leggen binnen drie maanden na hun benoeming. Daarbij moeten ook alle 17.000 zittende beleidsbepalers de eed afleggen vóór het eind van dit jaar. Met deze eed doen beleidsbepalers bepaalde moreel-ethische beloften (zie kader). Idee is dat het afleggen van deze moreel-ethische verklaring de financiële beleidsbepalers extra bewust maakt van hun maatschappelijke verantwoordelijkheden.

Vertrouwen

De bankierseed komt niet uit de lucht vallen. Eerder zijn overeenkomstige bepalingen opgenomen in de Code Banken en de Governance principes Verzekeraars, en mede hierop is de tekst van de verklaring gestoeld. Vorig jaar heeft de wetgever besloten hier een wettelijk kader aan te geven. Dat heeft alles te maken met de vraagtekens die de laatste jaren zijn gezet bij het handelen van financiële beleidsbepalers en het afgenomen publieke vertrouwen in de financiële sector. De invoering van de eed moet dan ook bijdragen aan het herstel van het vertrouwen in de financiële sector.

Sanctiemechanisme

Ook sluit de eed goed aan bij het toezicht van DNB en de Autoriteit Financiële Markten (AFM). Zij besteden nu meer aandacht aan het integer, prudent en deskundig bestuur van financiële instellingen. DNB en AFM toetsen de geschiktheid van alle nieuw te benoemen beleidsbepalers en commissarissen. Doel van deze toets is het waarborgen dat in de top alleen personen met voldoende kennis, vaardigheden en professioneel gedrag komen. De toezichthouders toetsen daarvoor

bijvoorbeeld iemands vermogen om een evenwichtige belangenafweging te maken. Wanneer in de toezichtpraktijk blijkt dat iemand handelt in strijd met wat hij/zij in de eed heeft verklaard, dan kan dit reden zijn voor hertoetsing. Dit kan er in het uiterste geval toe leiden dat de toezichthouders bepalen dat deze persoon uit zijn/haar functie moet worden ontheven.

De minister van Financiën onderzoekt nog of de eed voor alle medewerkers van financiële instellingen verplicht moet worden en of er al dan niet een sanctiemechanisme kan worden verbonden aan het niet-naleven van de eed. De minister zal dit voorjaar met voorstellen komen. •

Bankierseed

“Ik zweer/beloof dat ik mijn functie integer en zorgvuldig zal uitoefenen. Ik zweer/beloof dat ik een zorgvuldige afweging zal maken tussen alle belangen die bij de onderneming betrokken zijn, te weten die van de klanten, de aandeelhouders, de werknemers en de samenleving waarin de onderneming opereert. Ik zweer/beloof dat ik in die afweging het belang van de klant centraal zal stellen en de klant zo goed mogelijk zal inlichten. Ik zweer/beloof dat ik mij zal gedragen naar de wetten, de reglementen en de gedragscodes die op mij van toepassing zijn. Ik zweer/beloof dat ik geheim zal houden wat mij is toevertrouwd. Ik zweer/beloof dat ik geen misbruik zal maken van mijn kennis. Ik zweer/beloof dat ik mij open en toetsbaar zal opstellen en ik ken mijn verantwoordelijkheid voor de samenleving. Ik zweer/beloof dat ik mij zal inspannen om het vertrouwen in de financiële sector te behouden en te bevorderen. Zo waarlijk helpe mij God Almachtig!/Dat verklaar en beloof ik!”



Portugal: in de schaduw van de trojka

Het begrotingstekort van Portugal is gehalveerd, maar de werkloosheid stijgt. Deel 1 in een nieuwe serie: de zwakke & sterke broeders van het eurogebied.

door Marijke Hoogendoorn



Wat eeuwen terug een van de rijkste mogendheden ter wereld was, is anno 2013 een van de zorgenkindjes van ons continent. Begin 2011 stond Portugal het water aan de lippen en moest het aankloppen bij het IMF en de EU voor een miljardenlening. Het land kreeg 78 miljard euro toegezegd, geld dat stukje bij beetje wordt uitbetaald mits het zich houdt aan de afspraken: het begrotingstekort en de staatsschuld terugbrengen tot EU-normen. Sindsdien zijn bezuinigen en hervormen het parool. Heel het land lijkt in de ban van de trojka, het illustere trio van IMF, Europese Commissie en ECB, dat om de paar maanden op bezoek komt om te beoordelen of het land voldoende voortgang boekt. Zo ja, dan krijgt Portugal een nieuw deel van de lening; zo nee, dan wordt dat opgeschort en zijn extra bezuinigingen nodig.

De broekriem aanhalen, keer op keer een tandje verder, is dan ook de alledaagse praktijk geworden voor de ruim tien miljoen Portugezen. Geen wonder dat zij

'entroukado' kozen tot woord van het jaar 2012, dat zoveel betekent als 'gedwongen te leven onder de voorwaarden die zijn opgelegd door de trojka'. Dat getuigt van een ander soort zorgen dan die van de doorsnee Nederlander, die 'project X-feest' verkoos tot hét woord van 2012.

Kurk

Portugal is één van de armste landen van Europa. Binnen het eurogebied heeft Portugal het op twee – Slowakije en Malta – na laagste inkomen per hoofd van bevolking. Het gemiddelde maandsalaris ligt rond 900 euro en het minimumloon is 485 euro per maand: in Nederland is dat zo'n drie keer zoveel. Terwijl de economie in de jaren negentig groeide, haperde die in de jaren 2001-2008: Portugal heeft al tien jaar lang de laagste economische groei van het eurogebied.

Ruim 10% van de bevolking werkt in de landbouw, 28,5% in de industrie en 60% in de dienstverlening. De export komt vooral uit sectoren die laaggeschoolde arbeid vra-

gen. Van het land komen de traditionele exportproducten: olijfolie, kurk en wijn. Daarbij levert de industrie exportproducten op als textiel, schoenen en chemische producten. Binnen deze sectoren is er weinig potentie voor productiviteitsverhogingen en ondervindt Portugal bovendien zware concurrentie van lagelonenlanden. Voor een krachtig economisch herstel zal Portugal haar arbeids- en productmarkten moeten flexibiliseren, de exportmix opschalen naar meer hoogkwalitatieve producten en meer investeren in de verhoging van het opleidingspeil van de beroepsbevolking. Zo kunnen concurrentievermogen en productiviteit naar een hoger plan worden getild. Maar dat vraagt om investeringen. En dat geldt, dat ontbreekt nu juist.

Tol

Voorjaar 2011 keerde het schip de wal. Het overheidstekort lag met 9,8% ruim boven de maximale EU-norm en het land kon voor financiering niet meer terecht op



de gewone kapitaalmarkten. Na Ierland en Griekenland was Portugal het derde euroland dat Europese noodhulp kreeg, in ruil voor de belofte om de overheidsfinanciën op orde te brengen. Drastische bezuinigingen volgden. De overheid sneed in het gehele uitgavenpakket: van pensioenen tot subsidies, van investeringen tot bijstandsuitkeringen. De belastingen werden verhoogd: het normale btw-tarief ging omhoog naar 23%. Tegelijkertijd werd het minimumloon fors verlaagd. Daarbij deed de Portugese overheid een eenmalige overboeking van middelen uit de pensioenfondsen van banken naar de schatkist. Al met al is het begrotingstekort in twee jaar tijd gehalveerd en ook het tekort op de lopende rekening daalt gestaag. Dat alles eist een hoge tol. Vooral de binnenlandse vraag en de investeringen lijden onder de bezuinigingen. De Portugese economie is in 2012 met 3% gekrompen, de consumptie met 2% gedaald en de werkloosheid is opgelopen tot 16,9% ultimo 2012. Door de afnemende groei is

de staatsschuld verder opgelopen: die zal in 2013 uitkomen op 124% van het bbp. Volgens de vakbonden zijn de werknemers er minstens 10% in koopkracht op achteruitgegaan. Hardst geraakt zijn de meest kwetsbare groepen: de gepensioneerden, mensen met een minimuminkomen, werklozen en bijstandsontvangers.

Zwarte kaart

Begin januari was het IMF zeer positief. 'Portugal is goed op weg met het doorvoeren van economische hervormingen', zo stelde IMF-topvrouw Christine Lagarde. Ze prees de moed van het land om de bezuinigingsmaatregelen door te zetten. Premier Pedro Passos Coelho wil het begrotingstekort in 2013 terugdringen naar 4,5%. Daarvoor moet zijn regering 5,3 miljard euro extra snoeien; ongeveer 80% moet komen uit hogere belastingen. Gecombineerd met extra bezuinigingen, betekent dit dat de doorsnee Portugees opnieuw de broekriem stevig moet aanhalen. Ze schieten er gemiddeld een maand-

salaris bij in dit jaar, zo berekende de vakbond. Dat hakt er op in.

Toch blijven massale protesten als in Griekenland en Spanje uit. Maar voor hoe lang nog? Steeds meer jongeren pakken hun biezen om elders hun fortuin te zoeken, vooral in de oude koloniën Brazilië en Angola. Sommige jongeren blijven veel langer thuis wonen omdat een eigen appartementje buiten hun bereik valt. Velen, jong en oud, zoeken hun toevlucht in de fado-muziek, en zingen mee met de liederen, vol van weemoed en melancholie. Maar de malaise stimuleert ook de creativiteit. Zo is een nieuw gezelschapsspel ontwikkeld: Trojka. In dit spel moeten de spelers de miljoenen die ze hebben binnengehaald zo goed mogelijk proberen te beschermen, de verkiezingen proberen te winnen en zich in veiligheid brengen vóóordat de zwarte kaart valt: die van drie norse mannen in het zwart, de trojka, die maakt dat je alles in één keer kwijt bent. •



Tekening en collage op papier van Erik van Lieshout

door Alexander Strengers
Voorzitter Kunstcommissie

De tijger en de draak, de karaoke en de rijstkom: elk cliché over China grijpt Erik van Lieshout aan voor een nieuw werk in de maanden dat hij als artist in residence in Xiamen vertoeft (december 2003 – maart 2004). Hier dompelt hij zich helemaal onder in de Chinese cultuur en maakt een indrukwekkende serie tekeningen en collages. In zijn werken weet Van Lieshout de clichés te bevestigen, maar ook te overstijgen door een ogenschijnlijk brute en ruwe stijl te combineren met een Zwitserse klokprecisie. Illustratief is het werk uit deze serie dat de Kunstcommissie heeft aangekocht. Hier heeft Van Lieshout met houtskool een portret gemaakt van een Chinese man, en vervolgens rondom zijn hoofd knipsels van posters aangebracht met daarop felgele Chinese karakters op een knalrode achtergrond. Het oogt wat rommelig, maar in de uitwerking schuilt een volmaakte perfectie.

Provoceren en confronteren: dat is Van Lieshout ten voeten uit. Zijn ideeën zijn vaak extreem, soms té extreem voor de mensen met wie hij samenwerkt. Zo maakte hij met het Chinese meisje Tessa, die hij via Engelse bijles goed leerde ken-

nen, de film/installatie *Fantasy me* (later aangekocht door Museum Boijmans Van Beuningen). Geïnspireerd door de film *Kill Bill* van Tarantino, die eind 2003 uitkwam in Europa, probeert Van Lieshout haar tot een sterke vrouw te maken die de Oosterse Krijgskunst beheerst. Maar helaas, Tessa heeft hoogtevrees en ziet het absoluut niet zitten om mee te werken aan al die duizelingwekkende stunts die Van Lieshout voor haar had bedacht.

Erik van Lieshout (Deurne, 1968) deed de Kunstacademie te 's-Hertogenbosch en begon als kunstschilder. Nu maakt hij videofilms en vooral installaties. Grote bekendheid kreeg hij ook door zijn optreden in het VPRO-programma *Zomergasten* in 2011. Op dit moment loopt in het Stedelijk Museum te Amsterdam de tentoonstelling *Pim Fortuyn Diary*, met dertig tekeningen van Van Lieshout. Het meest in het oog springt hier de treffende overeenkomst tussen kunstenaar en politicus: het is hun beider hang naar populisme en provocerend gedrag dat in deze serie tekeningen op een niet mis te verstane wijze wordt blootgelegd. •

Zonder titel, 2004
Houtskool en collage op papier
46x31cm

Colofon

DNB Magazine is een uitgave van de Nederlandsche Bank.

Redactieadres:
DNB Magazine
Postbus 98, 1000 AB Amsterdam
Westeinde 1, 1017 ZN Amsterdam
e magazine@dnb.nl
www.dnb.nl

Hoofdredactie:
Loek van Daalen

Eindredactie:
Marijke Hoogendoorn,
Simon de Wilde

Aan dit nummer werkten mee:
ANP Photo, Rhonald Blommestijn (illustratie p. 17), Kees Hummel (foto's In Beeld en dossier Export), Ruud Jonkers (foto p.19) Rob Meulemans en Alexander Strengers.

Vormgeving en druk:
Joh. Enschedé (vormgeving)
Fd-Repro en Post (productie)
Drukkerij De Bink (drukwerk)

Abonnementen
Een abonnement op DNB Magazine is gratis en uitsluitend schriftelijk of per e-mail aan te vragen. Adreswijzigingen en opzeggingen eveneens schriftelijk opgeven.

Abonnementenadministratie:
DNB Magazine
Antwoordnummer 2670
1000 PA Amsterdam
aanvraagmagazine@dnb.nl

Artikelen uit DNB Magazine mogen niet zonder toestemming van de redactie worden overgenomen.



Kaas, bloemen én dancemuziek: de klassiekers en nieuwkomers van de Nederlandse export. Foto van Kees Hummel.

